

Budowniczoowie Leszna

Hermann Müller

Hermann Müller

Kurator: Małgorzata Gniazdowska
Fotografie: Paulina Pracz, Tomasz Sikorski
Opracowanie graficzne: Paulina Pracz

dostęp do mapy Leszna z zaznaczonymi
budynkami Hermanna Müllera

 MUZEUM
OKRĘGOWE
w Lesznie

WIELKOPOLSKA

INSTYTUCJA KULTURY
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO

ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ

Hermann Müllera

5 lipca 1862 roku w Damerau koło Elbląga przyszedł na świat Karl August Hermann Müller. W przyszłości na co dzień budowniczy będzie używał imienia Hermann.

Ojcem budowniczego był Karl August Heinrich Müller, właściciel cegielni w Damerau.

W lutym 1887 roku Hermann Müller po raz pierwszy pojawił się w Lesznie. Jako technik budowlany zamieszkał w domu należącym do innego budowniczego, Eduarda Steina. Najprawdopodobniej został zatrudniony w firmie Steina i pracował w niej do listopada 1888.

8 października 1889 w kościele ewangelicko-anglikańskim w Lesznie odbył się ślub Anny, najstarszej córki Eduarda Steina z Karlem Augustem Hermannem Müllerem. Młode małżeństwo osiedliło się w Poznaniu.

U schyłku 1890 roku Müllerowie zamieszkali w Lesznie. Prawdopodobnie na początku Hermann Müller pracował u teścia.

Pieczęć firmy budowlanej Stein&Müller,
1894, APL sygn. 1950

1 lutego 1892 założył wraz ze szwagrem, Hansem Steinem, spółkę budowlaną. Współpraca trwała osiem lat. Budowniczowie wznosili neorenesansowe kamienice, budynki przemysłowe, a także bramę wiodącą na cmentarz przy kościele św. Krzyża.

H. Müller, Maurer- und Zimmermeister

Baugeschäft — Baumaterialien-Handlung.

Telegramm-Adresse: H. Müller, Lissaposen. Fernsprecher No. 167.

0000

Nagłówek papieru firmowego Hermanna Müllera,
APL sygn. 2478

W maju 1900 roku Hermann Müller założył własną firmę. Jej siedzibą stała się obszerna działka między dzisiejszymi ulicami: Przemysłową, Karola Marcinkowskiego oraz Zygmunta Krasińskiego. Tam powstał również skład budowlany Hermanna Müllera, a w późniejszych latach willa własna.

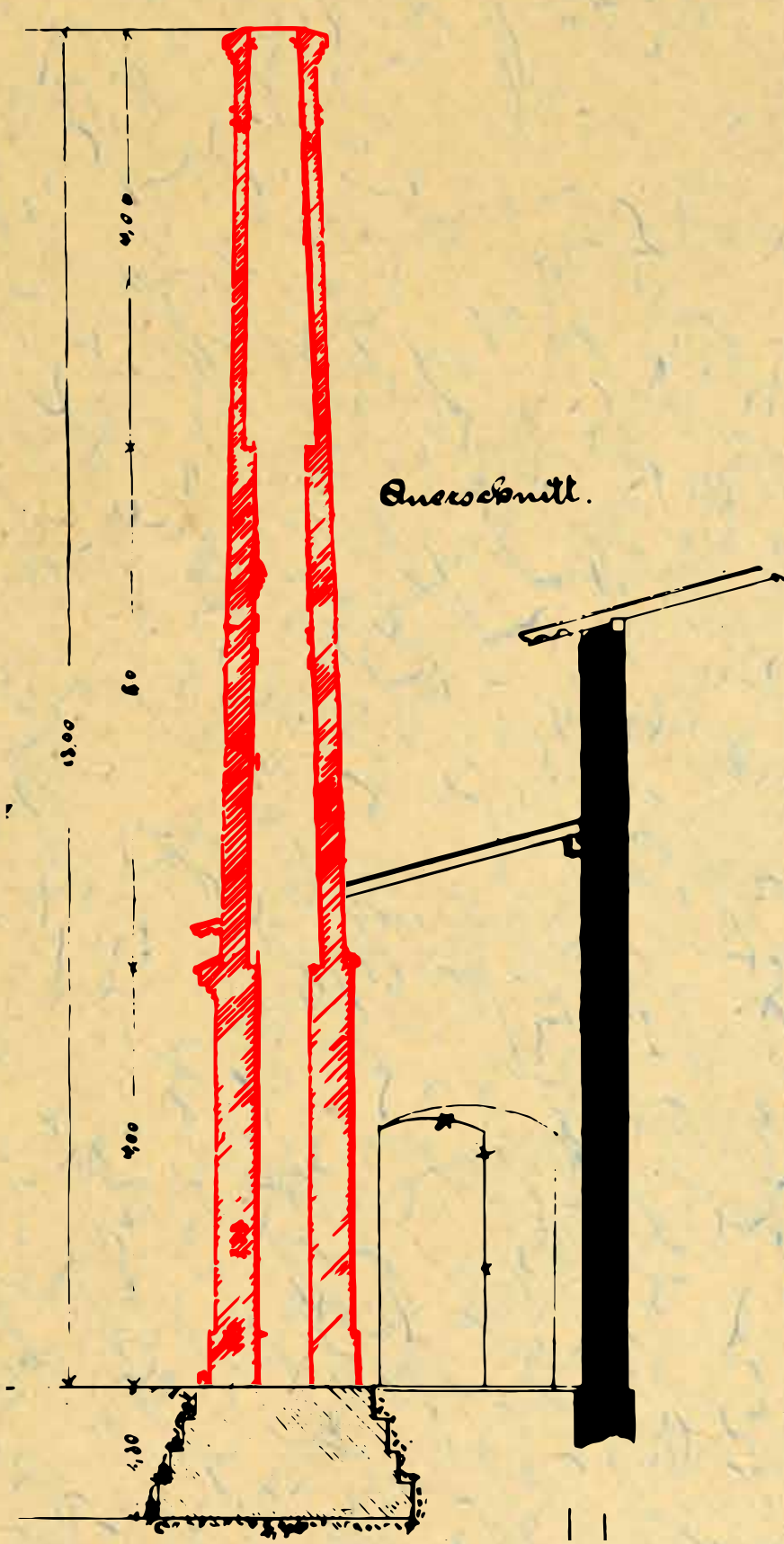
Najbardziej znaczącą, jeśli chodzi o budownictwo mieszkaniowe, realizacją Hermanna Müllera była budowa kompleksu kamienic na zlecenie Urzędniczej Spółdzielni Mieszkaniowej. To przykład pierwszego w Lesznie dużego zespołu domów mieszkalnych wykonanych na rzecz jednego zleceniodawcy.

Przez wiele lat budowniczy był jednym z siedmiu członków Magistratu Miasta Leszna. Akta miasta potwierdzają tę działalność od 1912 do 29 grudnia 1919 roku.

Od 1901 roku budowniczy był członkiem loży masońskiej „Comenius”, działającej w Lesznie od 1877. W latach 1902–1904 pełnił w niej funkcję I strażnika, a w 1914–1915 był członkiem rady honorowej.

Nie wiadomo, kiedy Hermann Müller opuścił Leszno i gdzie zmarł. Jego żona zmarła w Lesznie 11 stycznia 1919 roku w wieku 52 lat. Małżeństwo nie posiadało dzieci. W spisie ludności Leszna z roku 1921 Hermann Müller już nie widnieje. Można więc przypuszczać, iż opuścił miasto tuż po przejęciu władzy przez Polaków w styczniu 1920 roku. Być może udał się do Elbląga, gdzie mieszkała jego rodzina. Oficjalnie działalność jego firmy została zamknięta 31 maja 1924 roku.

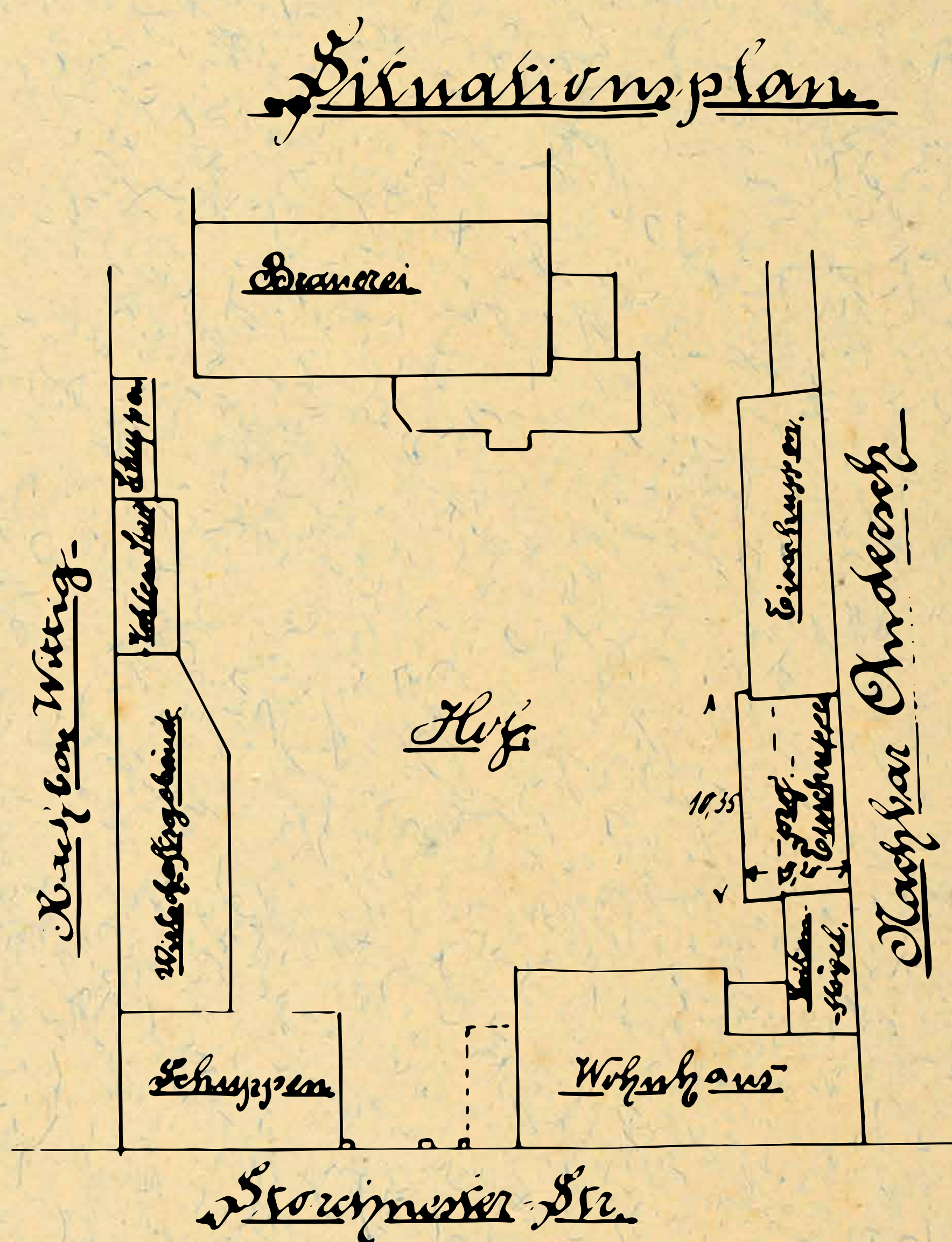
Widok komina browaru,
1892, APL sygn. 1987

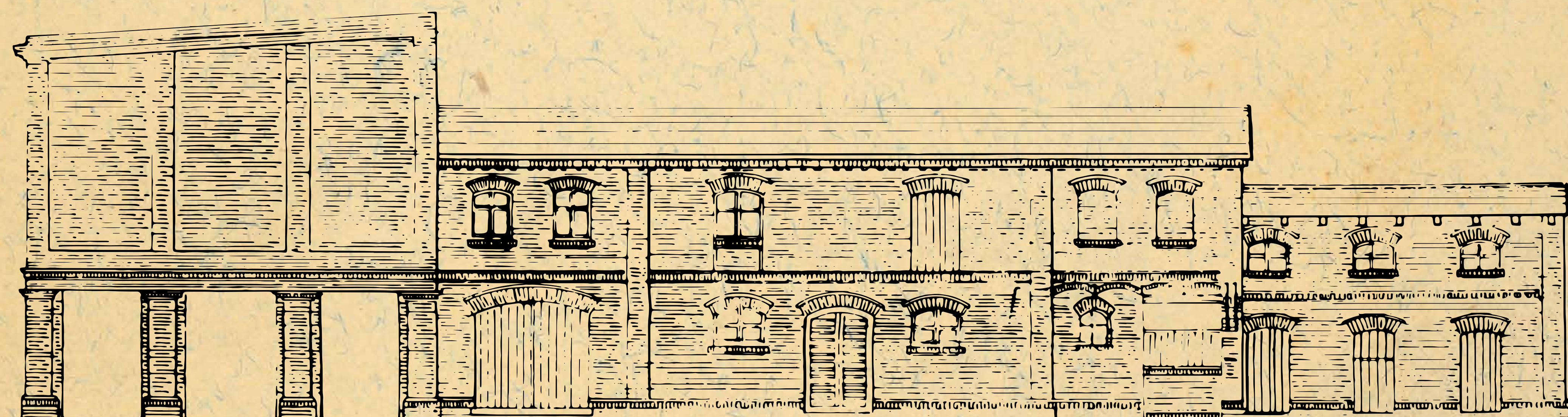
Niepodległości 49

(Storchmetersstrasse 42)

Przy północnej pierzei obecnej ulicy Niepodległości znajdowała się rozległa parcela, którą w latach 80. XIX wieku Berthold Franke (1850–1902) nabył od Bertolda Tschöpe. W 1884 roku budowniczy Roman Tschöpe z Krzywina wznosił na niej piętrowy browar. W kolejnych latach teren ten stopniowo zabudowywano, wznosząc dalsze obiekty mieszkalne i przemysłowe. Pierwszym projektem sporządzonym przez spółkę Stein&Müller na potrzeby browaru Frankego był komin o wysokości 13 metrów. W kwietniu 1893 roku ci sami wykonawcy opracowali projekt podwyższenia przybudówki oraz budowy schodów w budynku mieszkalnym. Rok później zaprojektowali dom wraz z przylegającym od tyłu rozległym budynkiem gospodarczym. W przybudówce na parterze znajdowały się wozownia, stajnia na sześć koni. W 1895 roku spółka Stein&Müller sporządziła projekt nowej lodowni.

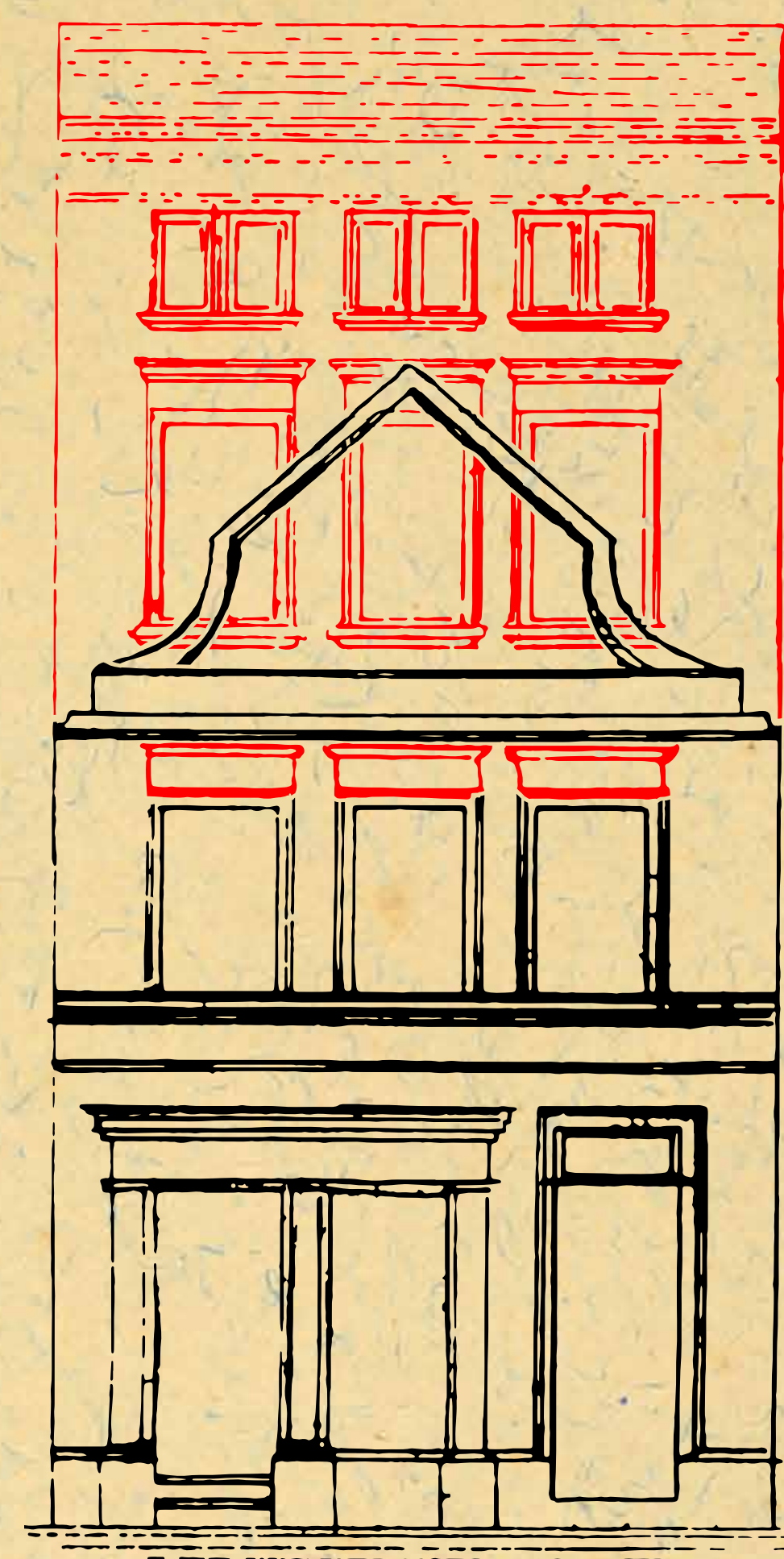

Plan posesji, 1895, APL sygn. 1987

Widok elewacji budynku gospodarczego, 1894, APL sygn. 1987

W 1892 roku dwaj kupcy, bracia Gustaw (1843–1915) i Siegfried (1853–1911) Bolakowie, zlecili spółce Stein&Müller przebudowę własnej kamienicy. W wyniku przeprowadzonych prac zmieniona została stylistyka budynku: w miejsce barokowego szczytu ze spływami wolutowymi nadbudowano drugie piętro oraz poddasze. Fasada zyskała stylistykę neo-renesansową: poszczególne kondygnacje oddzielono gzymsami, a okna zyskały ozdobne naczółki. Na drugim piętrze zyskano dodatkowe mieszkanie. Tego typu modernizacje, popularne na przełomie XIX i XX stulecia, prowadziło większość leszczyńskich budowniczych.

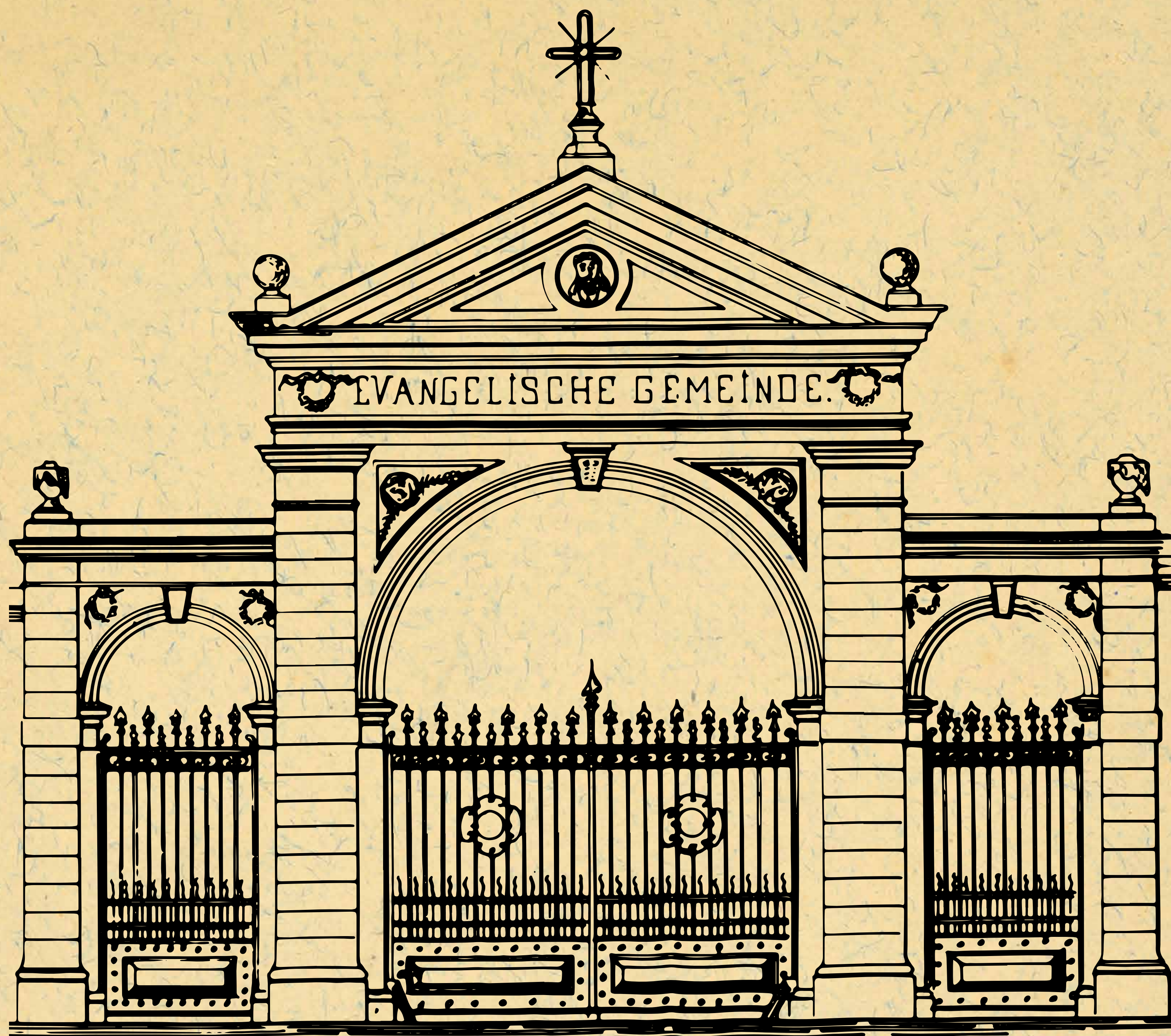
Widok fasady kamienicy,
1892, APL sygn. 2400

Gabriela

Narutowicza 7

(Kaiser-Friedrichstrasse 8)

Widok bramy prowadzącej na cmentarz przy kościele św. Krzyża, 1892, APL sygn. 2310

Obiekt nieistniejący

plac Jana

Metziga 18

(Kirchring 1)

Od XVII wieku wokół luterańskiego kościoła św. Krzyża rozciągał się cmentarz. W XVIII stuleciu teren otaczał mur. W 1892 roku, na zlecenie parafii ewangelicko-augsburskiej, Hans Stein i Hermann Müller zaprojektowali monumentalną bramę prowadzącą na teren cmentarza. Utrzymana w stylistyce klasycystycznej brama posiadała szeroki przejazd oraz dwie furty po bokach. Część centralna nakryta była trójkątnym tympanonem zwieńczonym krzyżem. Jako elementy dekoracyjne zastosowano pełnoplastyczne urny, kule oraz płaskorzeźbione wianki i gałązki wawrzynu. Brama została rozebrana po 1945 roku, kiedy to zlikwidowano cmentarz luterański.

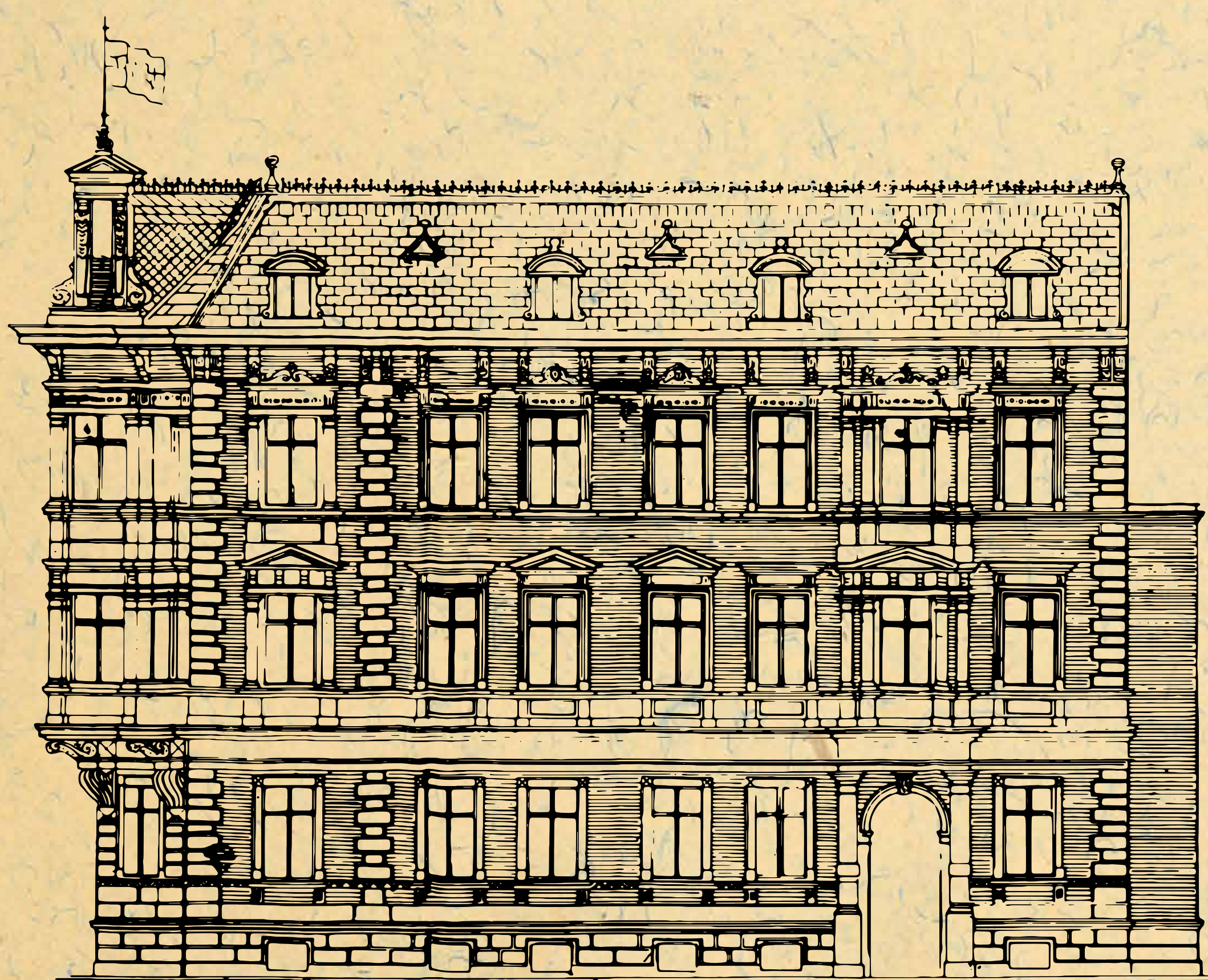
Widok bramy od strony cmentarza, fot. w zbiorach MOL, sygn. MLFa 3358

plac Jana

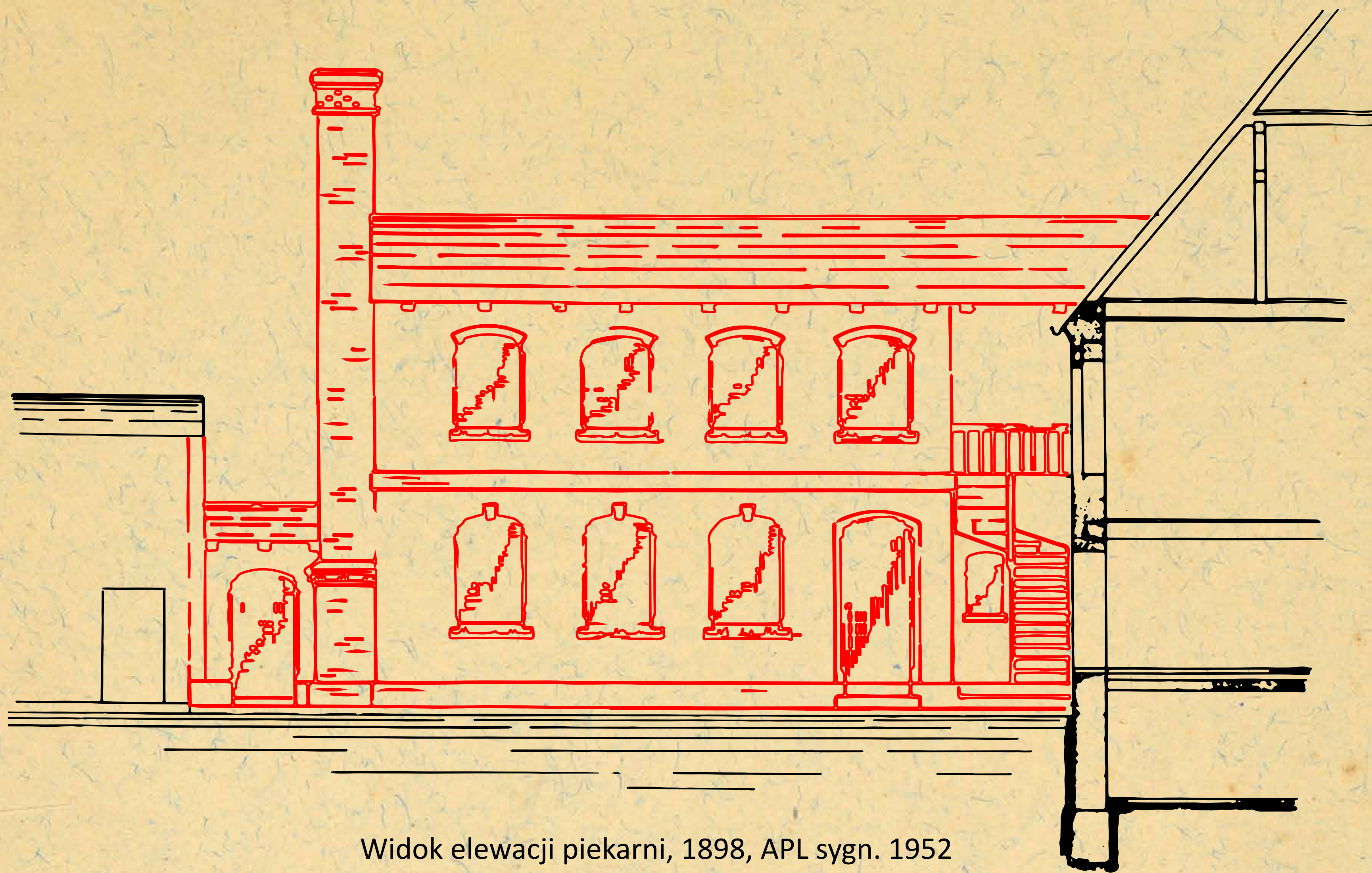
Metziga 4

(Kirchring 15)

Widok fasady kamienicy, 1893, APL sygn. 2310

W 1893 roku Hans Stein oraz Hermann Müller zaprojektowali elegancką kamienicę stanowiącą ich własność. Budynek wzniesiono na wąskiej, narożnej parceli, której usytuowanie umożliwiło wykształcenie dwóch reprezentacyjnych elewacji: siedmioosiowej od strony wschodniej oraz trzyosiowej od strony południowej. Takie położenie działki pozwoliło na zastosowanie ściętego narożnika, w którym na poziomie drugiej i trzeciej kondygnacji umieszczono ozdobną loggię. Dekorację fasad utrzymano w kostiumie neorenesansowym. Z ceglana płaszczyzną murów kontrastowały pionowe pasy boniowania opracowanego w tynku. Poszczególne kondygnacje rozdzielono gzymsami, natomiast okna zwieńczono rozbudowanymi naczółkami. Na każdej kondygnacji zaprojektowano jedno sześciopokojowe mieszkanie z kuchnią oraz pokojem dla służby.

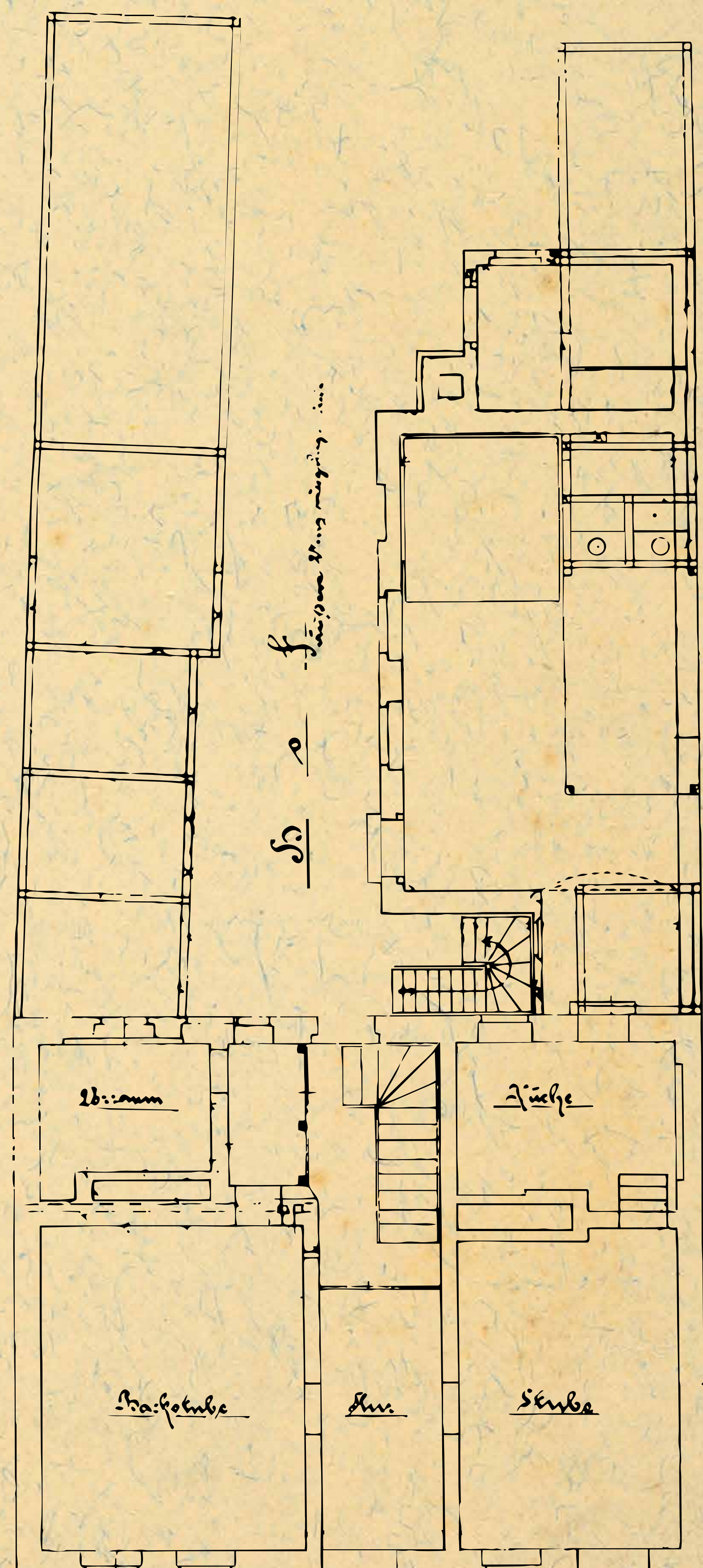

Widok elewacji piekarni, 1898, APL sygn. 1952

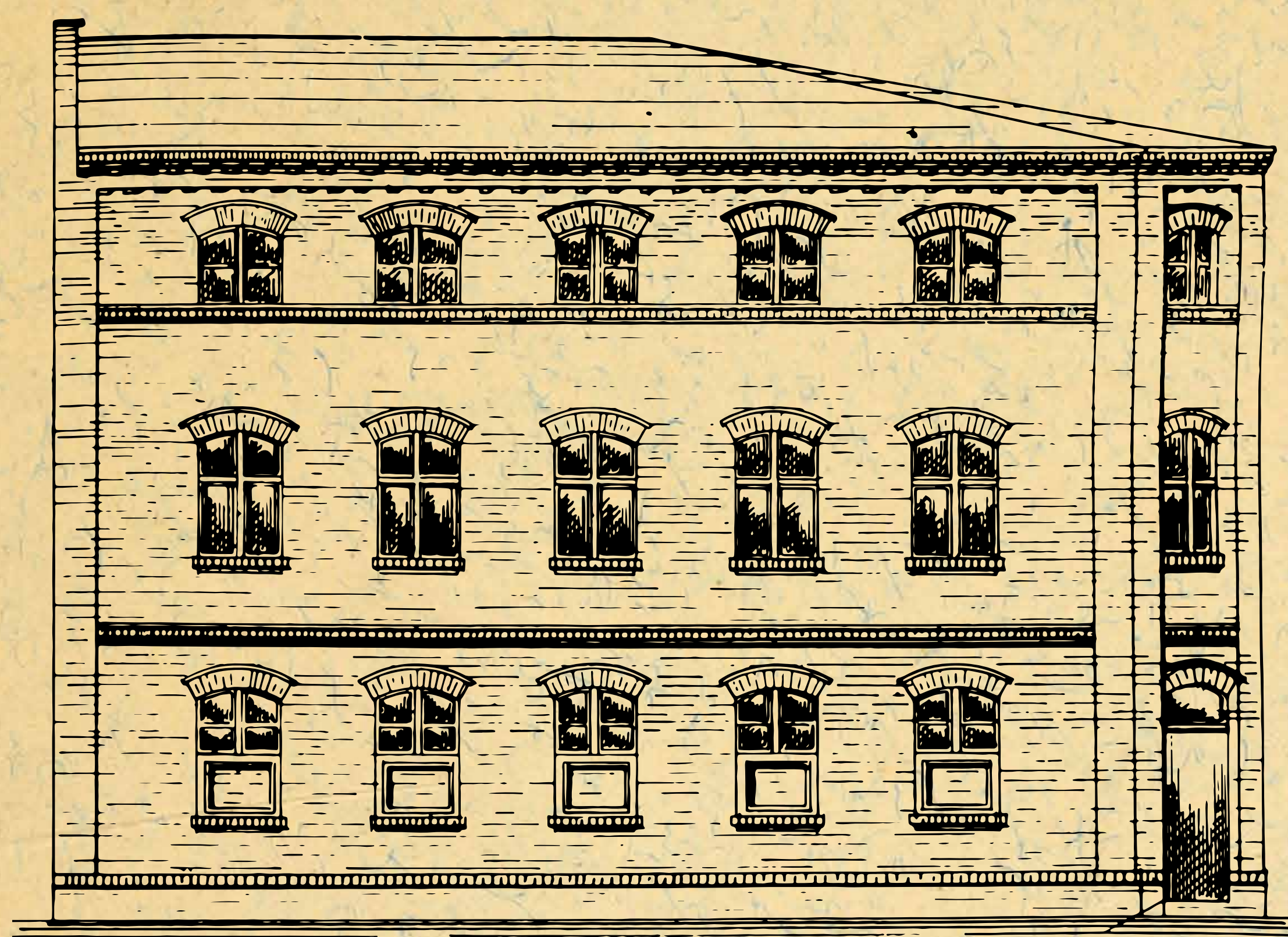
Niepodległości 7

(Storchnetersstrasse 2)

U schyłku XIX wieku kamienica należała do mistrza piekarskiego Reinholda Wursta (ur. 1864). 13 września 1894 roku spółka budowlana Stein&Müller stworzyła projekt wybicia okna wystawowego i wejścia do sklepu, w którym sprzedawano wyroby piekarni znajdującej się na zapleczu. Niespełna cztery lata później, w kwietniu 1898 roku, Hermann Müller zaprojektował na zapleczu kamienicy nowy budynek piekarni. Warsztat, znajdujący się na parterze, przylegał bezpośrednio do tylnej ściany kamienicy i przez kuchnię można było przejść do sklepu znajdującego się od frontu. Zewnętrzne schody prowadziły do magazynu znajdującego się na piętrze. Na tyłach piekarni została zaprojektowana parterowa pralnia.

Plan kamienicy, 1894, APL sygn. 1952

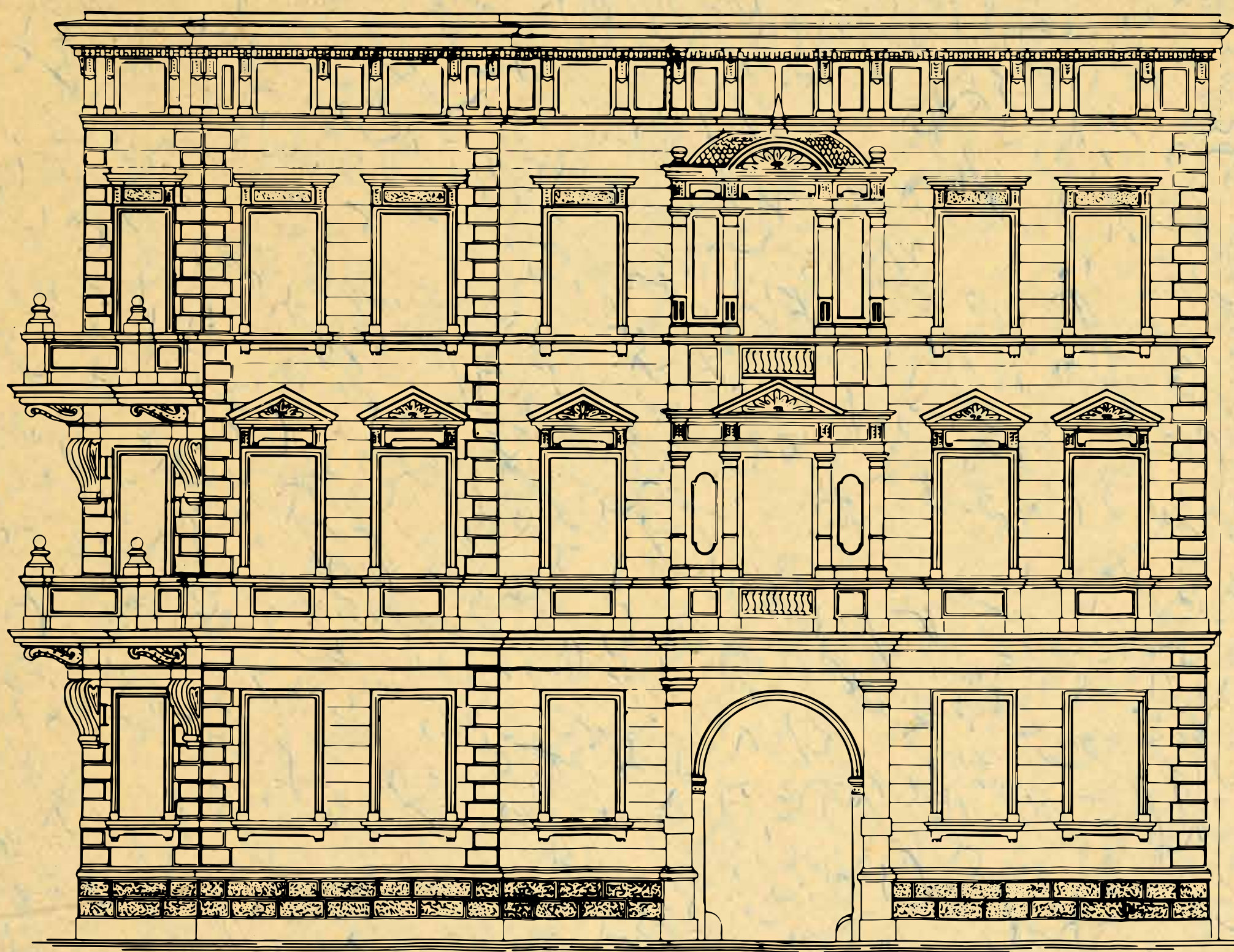
Widok fasady spichlerza, APL sygn. 1885

23 października 1899 roku Hermann Müller sporządził projekt budowy nowego spichlerza dla Adolfa Picka (1844–po 1914). Pick był leszczyńskim kupcem, w swojej kamienicy przy Rynku prowadził sklep z wyrobami tytoniowymi. Przewidywalnie zajmował się również handlem zbożem, co mogło stanowić przesłankę do budowy spichlerza. W jego wyniku powstał trzykondygnacyjny budynek narożny o ceglanych elewacjach i ściętym narożniku, w którym umieszczono wejście do obiektu. Elewacje ukształtowano z użyciem detalu ceglanego w postaci gzymsów nadokiennych w formie łuków odcinkowych oraz gzymsu wieńczącego. W okresie międzywojennym w budynku funkcjonowała fabryka cukierków „Stella” należąca do Zbigniewa Sternala.

Boczna 19/Tylna

(Hintergasse 9)

Widok fasady kamienicy, APL sygn. 2178

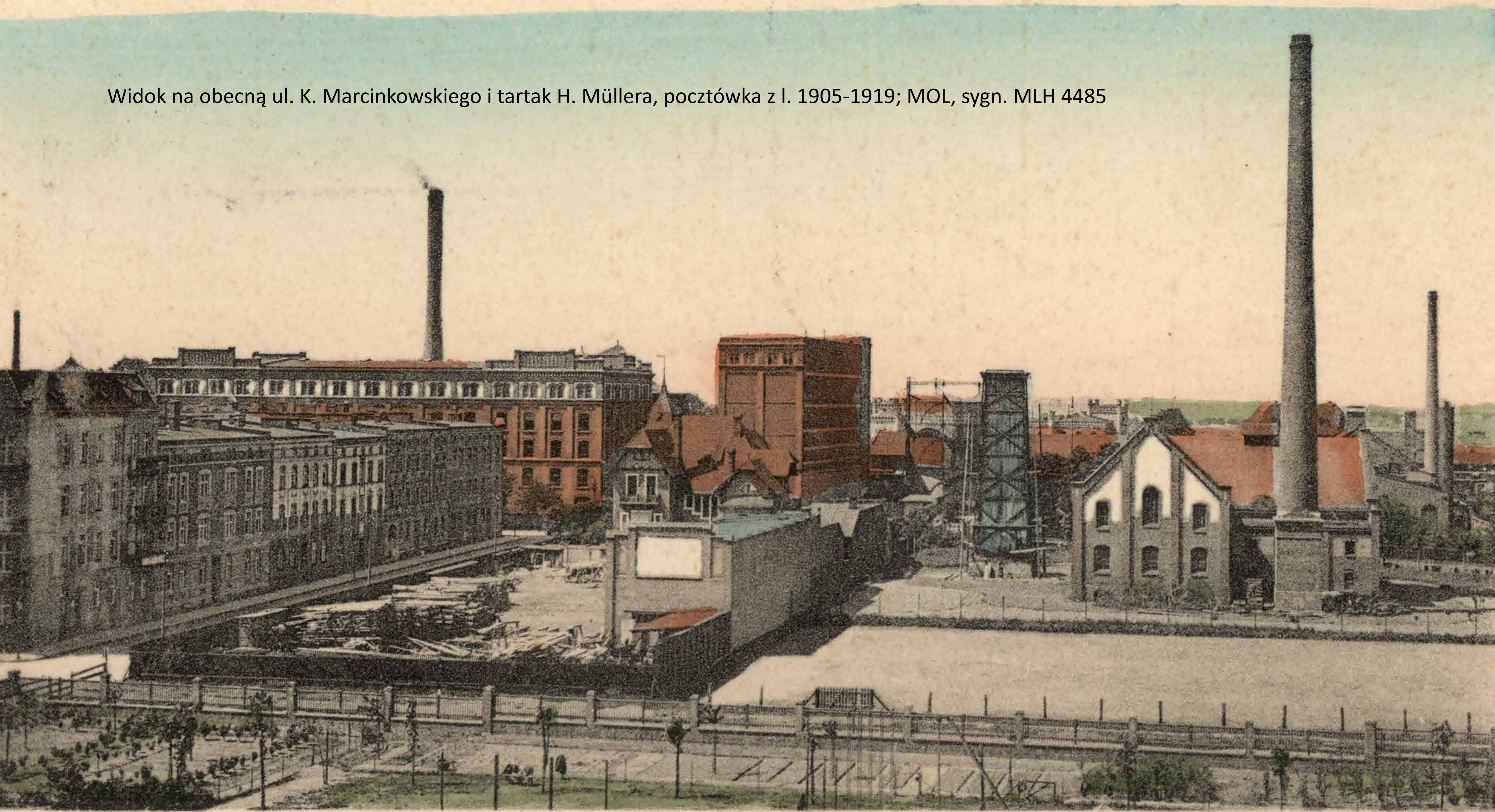
Plan kamienicy, APL sygn. 2178

Leszczyńskich 37

(Reisenerstrasse 38)

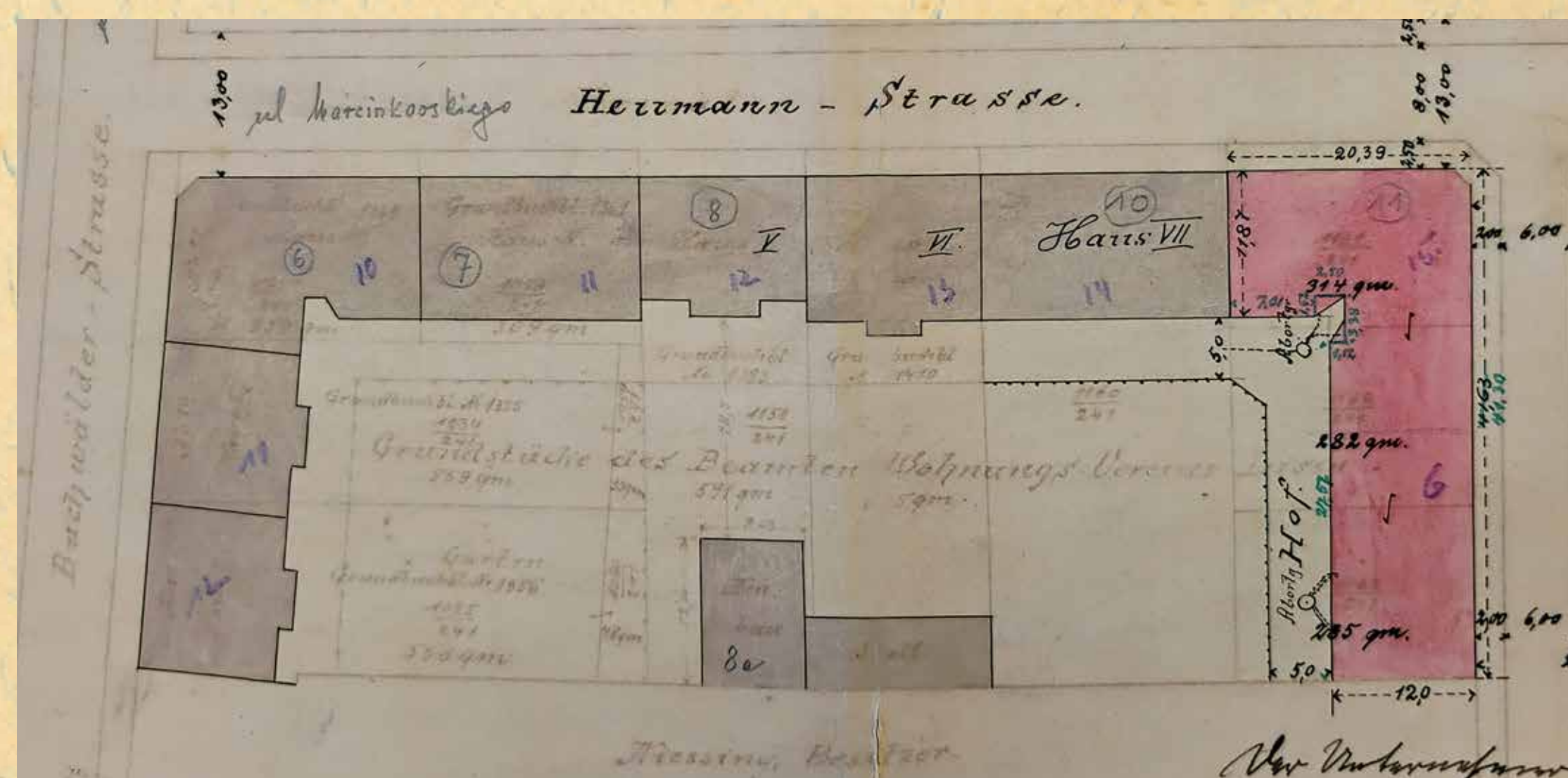
W kwietniu 1898 roku rentier Heinrich Meyser (1845–po 1899), mieszkający przy Reisenerstrasse 34, zlecił Hermannowi Müllerowi sporządzenie projektu kamienicy. Nowy budynek planowano wznieść przy tej samej ulicy, na działce nr 38. Projekt sporządził w czerwcu tegoż roku Hermann Müller, natomiast już w lipcu uzyskano pozwolenie na budowę. Projekt przewidywał wzniesienie luksusowej dwupiętrowej kamienicy czynszowej w stylu neorenesansowym. Architekt wykorzystał narożne położenie parceli, usytuowanej na skrzyżowaniu obecnych ulic Leszczyńskich i Świętokrzyskiej, projektując budynek na planie litery „U” ze ściętym narożnikiem. W jego obrębie umieszczono balkony wsparte na dekoracyjnych wolutach. Elewacje opracowano z zastosowaniem boniowania, okna zwieńczono profilowanymi naczółkami, natomiast poszczególne kondygnacje rozdzielono gzymsami kordonowymi. Reprezentacyjny charakter budynku podkreślono poprzez szczególnie rozbudowaną oprawę bramy wjazdowej oraz okien usytuowanych w jej osi, ujętych w pilastry i dekoracyjne płyciny. Układ funkcjonalny wnętrza przewidywał po dwa mieszkania na każdej kondygnacji.

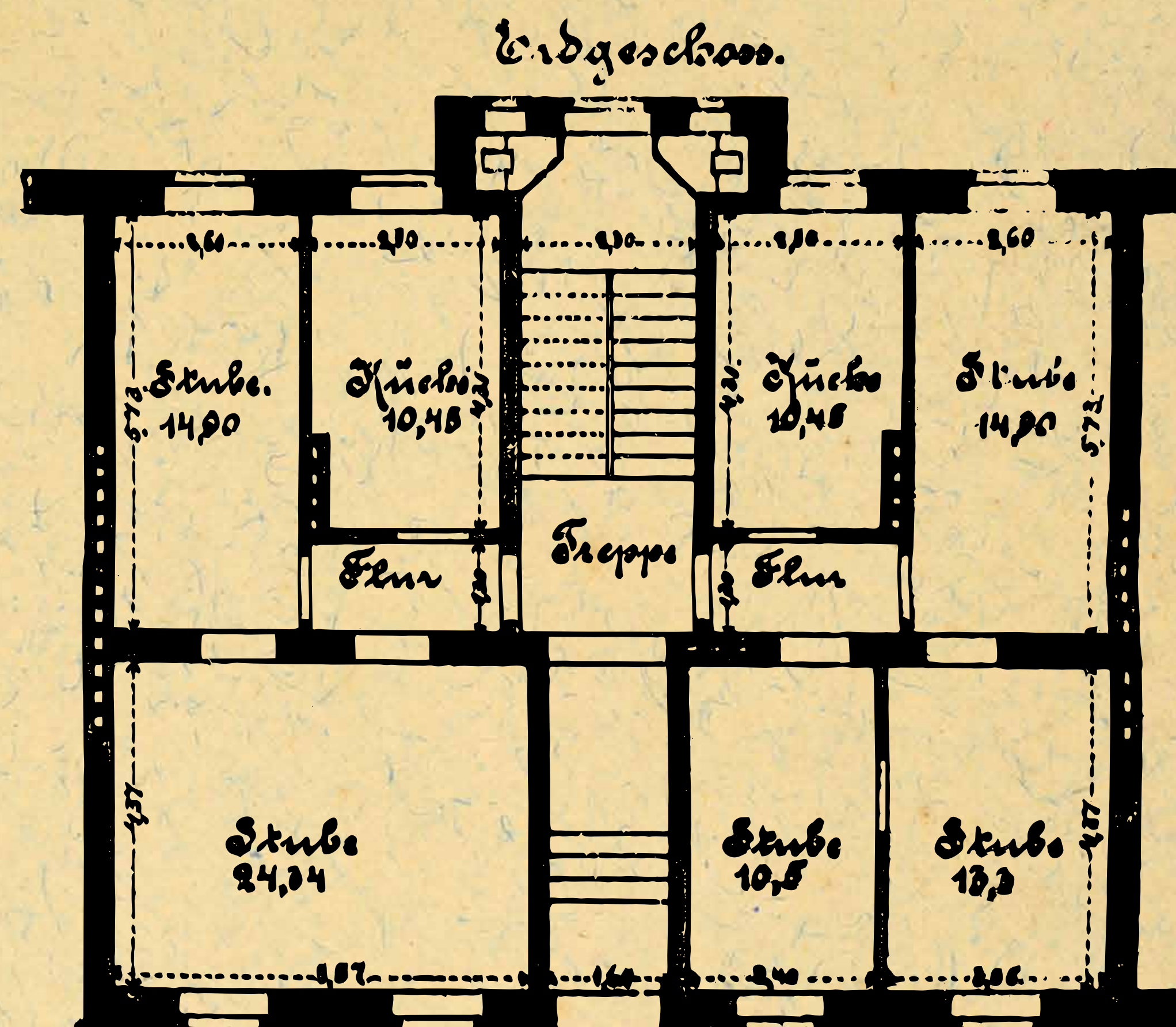
Urzędnicza Spółdzielnia Mieszkaniowa

Leszczyńska Urzędnicza Spółdzielnia Mieszkaniowa powołana została do życia w kwietniu 1888 roku i była oddziałem powstałej w Hanowerze Pruskiej Spółdzielni Urzędniczej. W 1901 i 1902 roku Spółdzielnia zakupiła od Rudolfa Rösslera rozległą działkę budowlaną między obecnymi ulicami: Przemysłową, Karola Marcinkowskiego i Alejami Kraśńskimi. W latach 1902–1905 Hermann Müller zaprojektował i wznosił sześć kamienic. Kolejne powstające budynki posiadały bryły zbliżone do prostopadłościennego bloku oraz bardzo oszczędną dekorację architektoniczną. Charakterystycznym elementem fasad kamienic było stosowanie dużych płaszczyzn z nietynkowanej cegły, kontrastujących z tynkowanymi elementami architektonicznymi. Kolejne dwa budynki zaprojektował Paul Nitsche ze Świąciechowy. Elementem łączącym cały kompleks kamienic było rozciągające się na tyłach budynków wspólne podwórze.

Plan terenu należącego do Leszczyńskiej Urzędniczej Spółdzielni Mieszkaniowej, APL, sygn. 2289

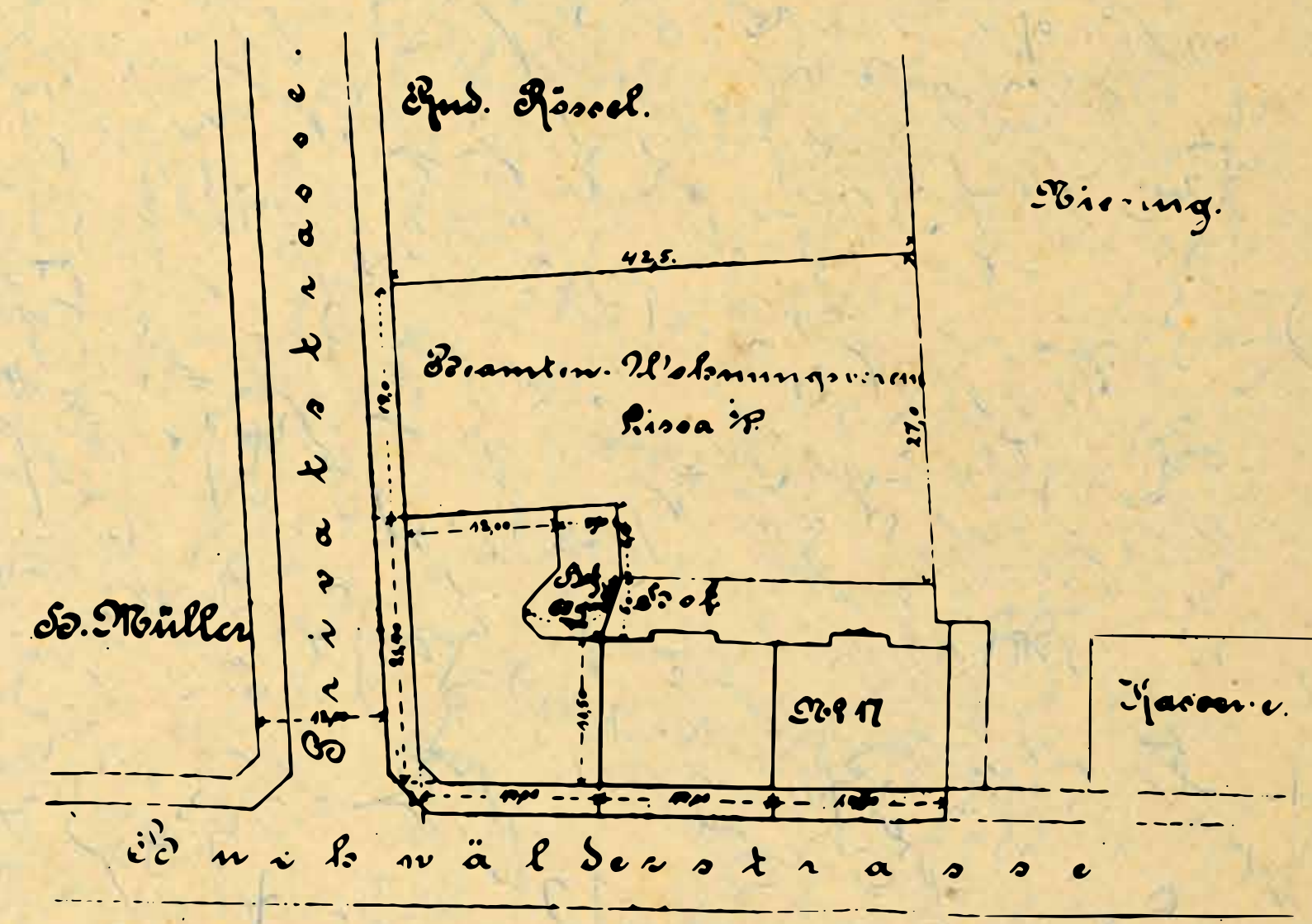
W kwietniu 1902 roku Hermann Müller zaprojektował dla leszczyńskiej spółdzielni pierwszą kamienicę. Dwupiętrowy budynek przeznaczony był dla sześciu rodzin. Na każdym poziomie umieszczono po dwa mieszkania. Jedno posiadało dwa pokoje i kuchnię, drugie trzy pokoje i kuchnię. Na półpiętrach klatki schodowej umieszczono toalety. Ozdobą skromnej ceglanej fasady były tynkowane opaski wokół okien, gzymsy oraz cokół.

Plan kamienicy, APL sygn. 2476

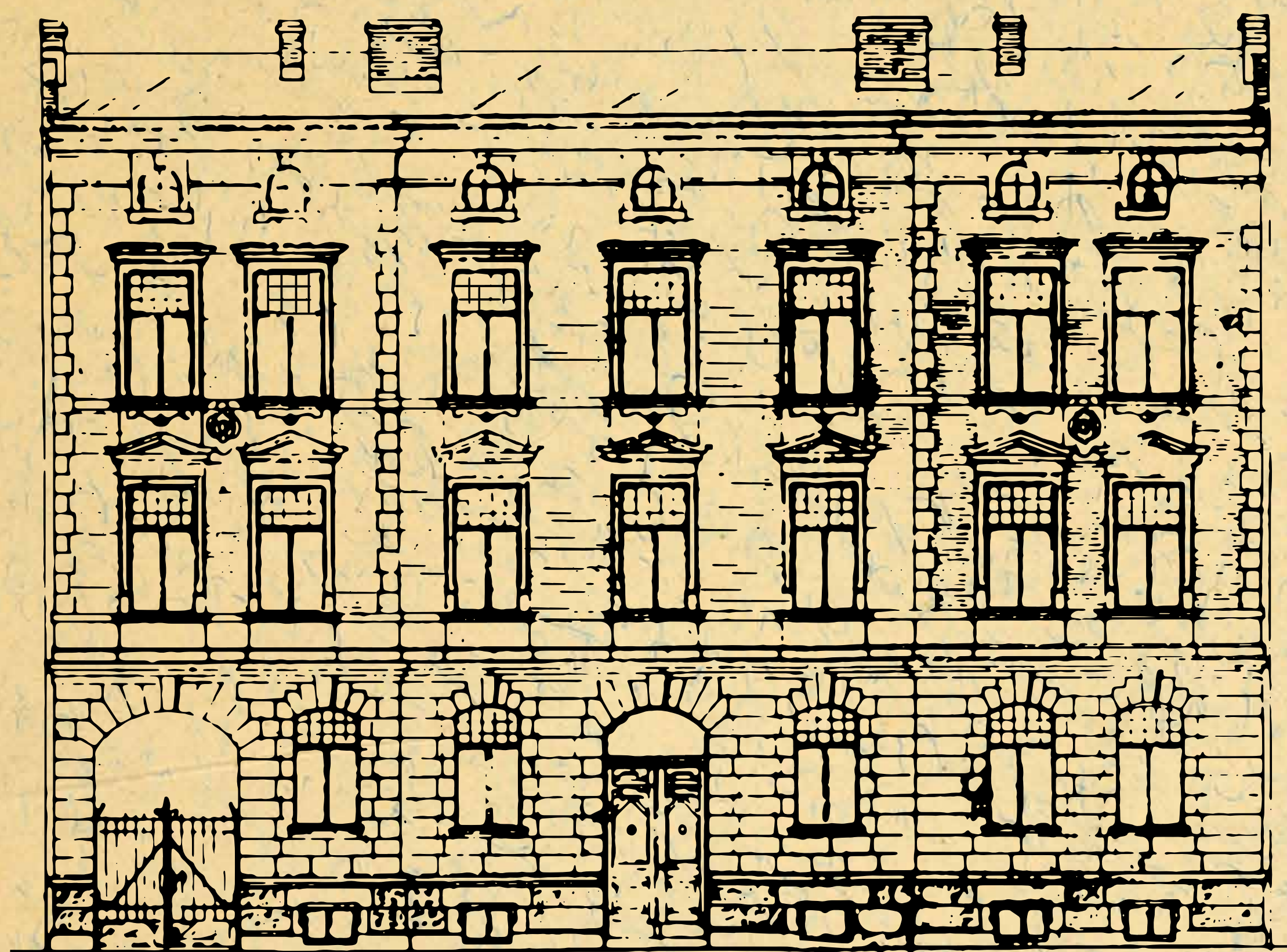
Przemysłowa 8

(Buchwälderstrasse 17)

Plan sytuacyjny kamienic wznoszonych dla Leszczyńskiej Urzędniczej Spółdzielni Mieszkaniowej, APL, sygn. 2284

Widok fasady kamienicy, 1904, APL sygn. 2285

W 1904 roku spółdzielnia rozpoczęła budowę kamienic wzdłuż obecnej ulicy Marcinkowskiego. Müller zaprojektował kolejny dom o tej samej wysokości oraz szerokiej, siedmioosiowej fasadzie. W dekoracji zastosowano elementy nawiązujące do form renesansowych. W strefie parteru oraz na narożach budynku użyto boniowania. Poszczególne kondygnacje rozdzielono gzymsami, a okna pierwszego piętra zwieńczono trójkątnymi lub półkolistymi naczótkami. Istotnym elementem budynku był przejazd bramny prowadzący na wspólne podwórze obsługujące powstały zespół kamienic. Na każdej kondygnacji zaprojektowano po dwa mieszkania. Na parterze, ze względu na usytuowanie bramy, jedno z mieszkań składało się jedynie z jednego pokoju oraz kuchni, spiżarni i toalety. Pozostałe mieszkania były trzypokojowe. Budynek w stanie surowym był gotowy na początku maja 1904 roku.

Karola

Marcinkowskiego 7

(Privatstrasse)

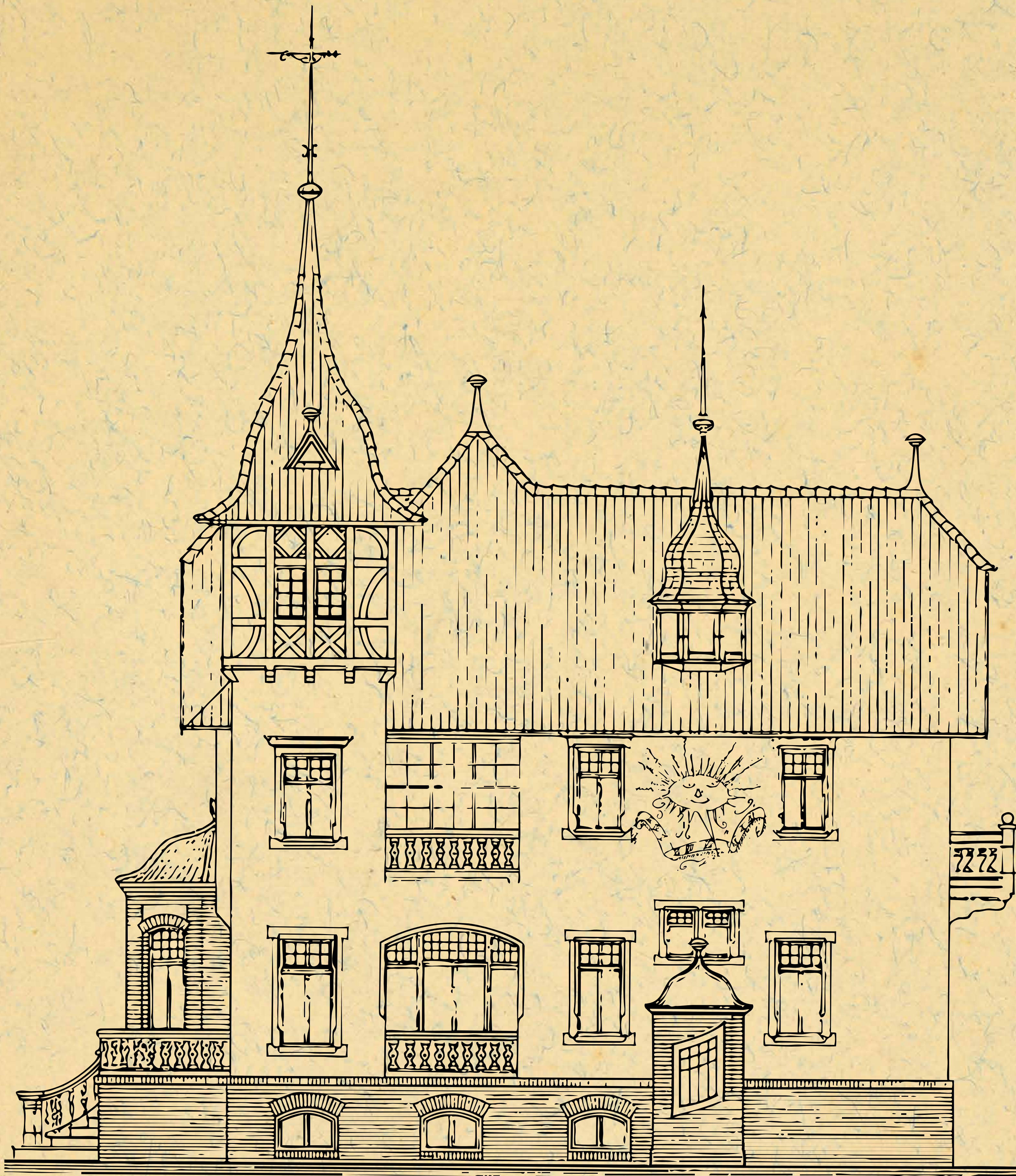

Przemysłowa 10

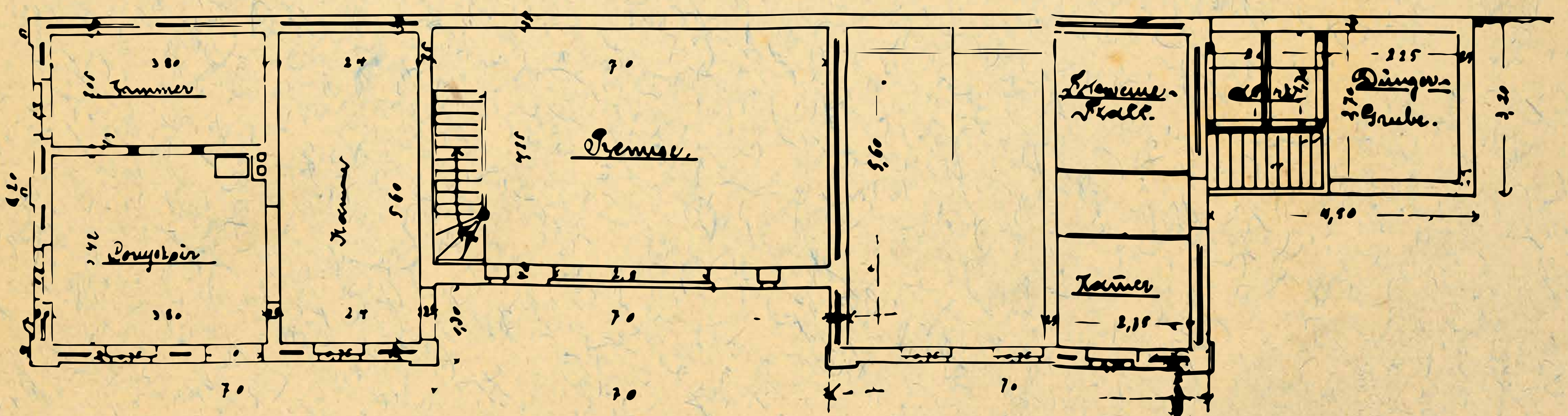
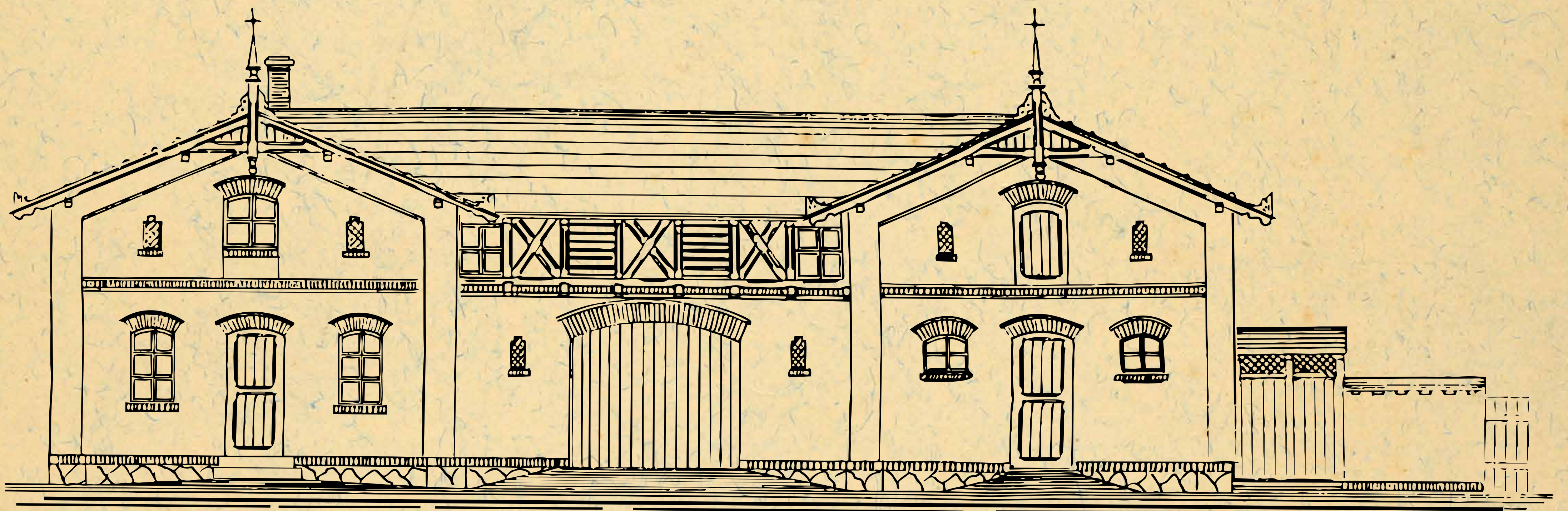
(Buchwalderstrasse 21)

Między obecnymi ulicami Przemysłową, Karola Marcinkowskiego i Zygmunta Krasińskiego znajdowała się rozległa działka należąca do Hermanna Müllera. W 1902 roku budowniczy wzniósł na tej posesji obszerną willę przeznaczoną na własną siedzibę. Nad wieloczętonową bryłą budynku góruje usytuowana w narożniku wieża nakryta dachem namiotowym. Secesyjne detale architektoniczne, a także utrzymane w tej samej stylistyce elementy wystroju wewnątrz sprawiają, że willę można uznać za pierwszą w mieście budowlę o jednolitym charakterze secesyjnym. Kilka lat przed jej powstaniem, w 1897 roku, Hermann Müller wzniósł na swojej posesji budynek gospodarczy. Na tyłach willi funkcjonował również skład budowlany należący do firmy Müllera.

Widok elewacji południowej willi, 1902, MOL, sygn. MLH 5177

Widok elewacji i plan budynku gospodarczego, 1897, APL sygn. 2478

Widok elewacji synagogi
od strony południowej,
1903, APL sygn. 2386

Na początku XX wieku gmina żydowska postanowiła przebudować i rozbudować synagogę. W 1903 roku Hermann Müller stworzył projekt takich prac. Do klasycyzującego w swej formie korpusu miała zostać dobudowana część wschodnia budowli utrzymana w konwencji historyzmu. W przyziemiu centralnej części nowej wschodniej fasady zaprojektowano drzwi, powyżej których na wysokim, ośmiobocznym bębnie wznosić się miała wysmukła kopia zwieńczona gwiazdą Dawida. Boczne części fasady, nawiązujące do stylistyki romańskiej, posiadały szczyty zdobione arkadowym fryzem. We wnętrzu zaprojektowany został pokój dla rabinów oraz synagoga tygodniowa. Ostatecznie projektu nie wybrano. Przebudowę synagogi zrealizowano według planów wrocławskich architektów Richarda (1866–1942) i Paula (1870–1943) Ehrlichów.

Projekt niezrealizowany

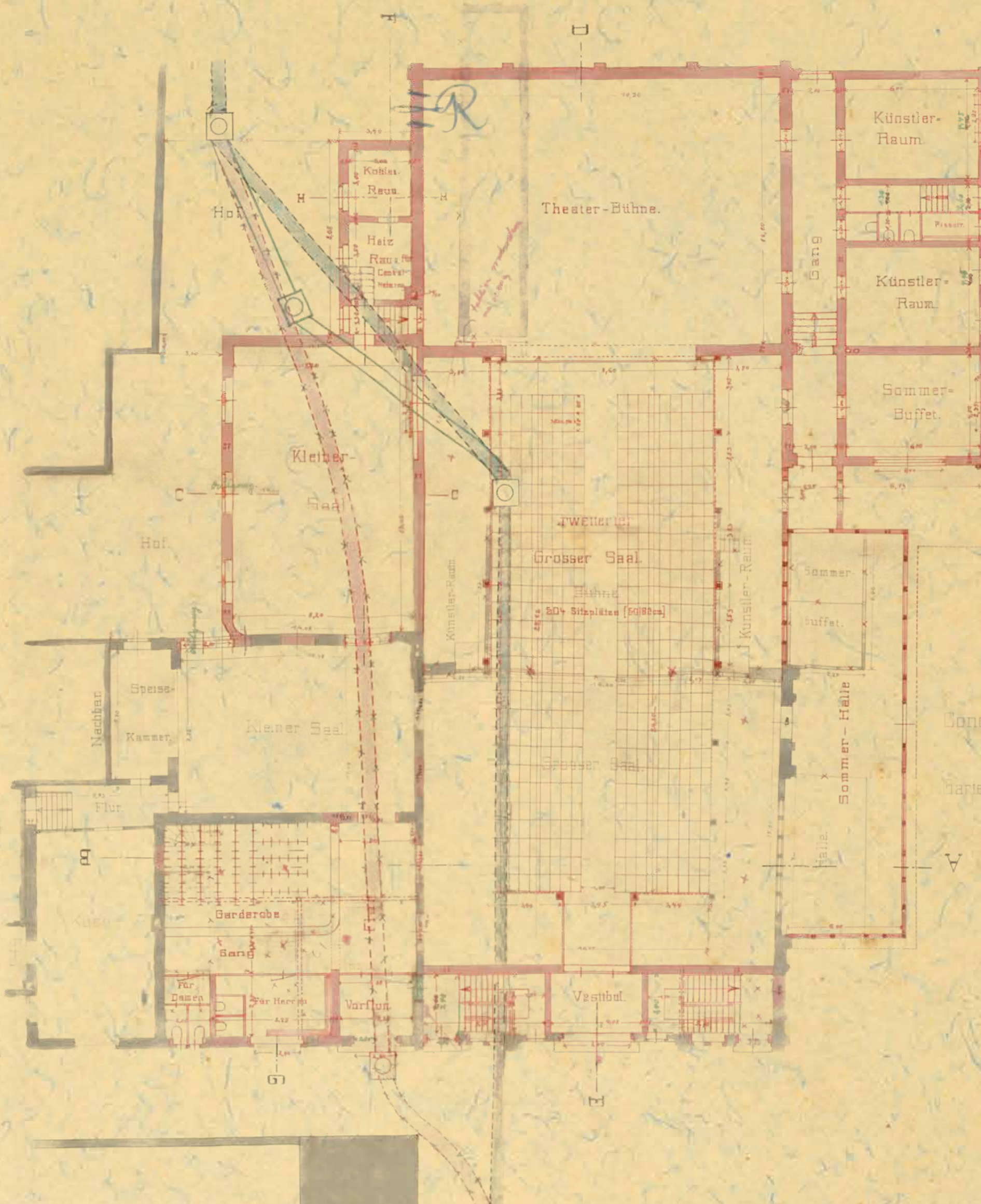
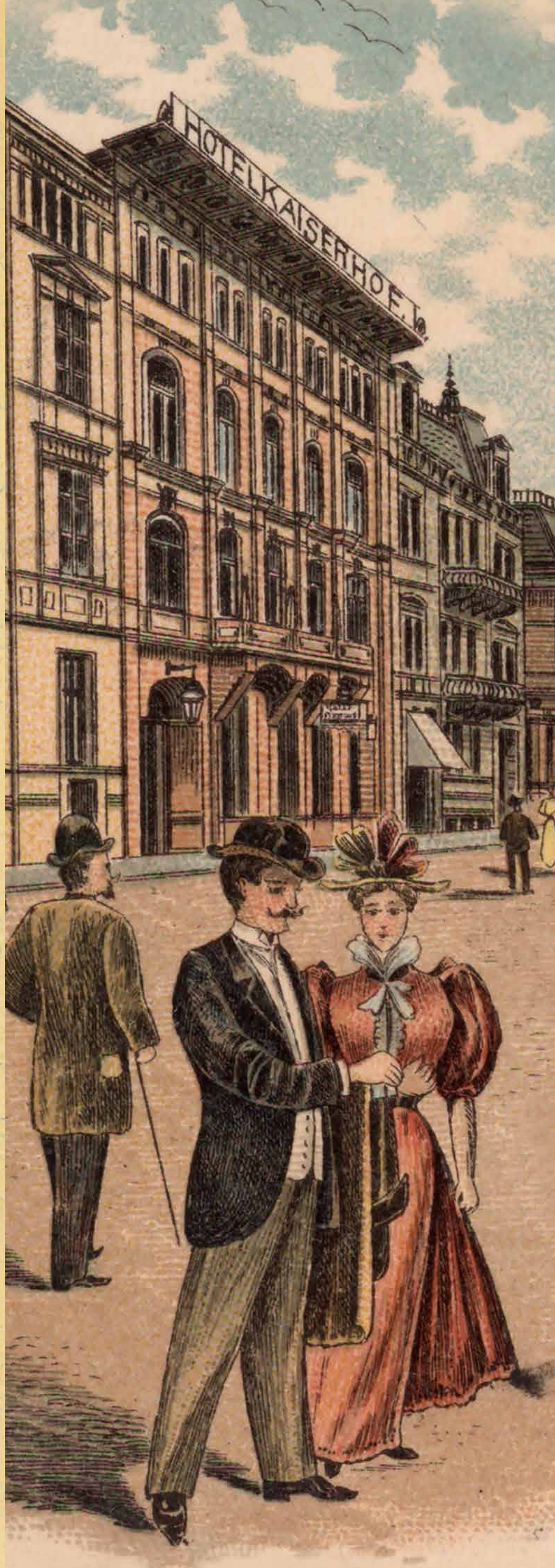
Gabriela

Narutowicza 31

(Kaiser-Friedrichstrasse)

Widok fasady synagogi od strony wschodniej, 1903, APL sygn. 2386

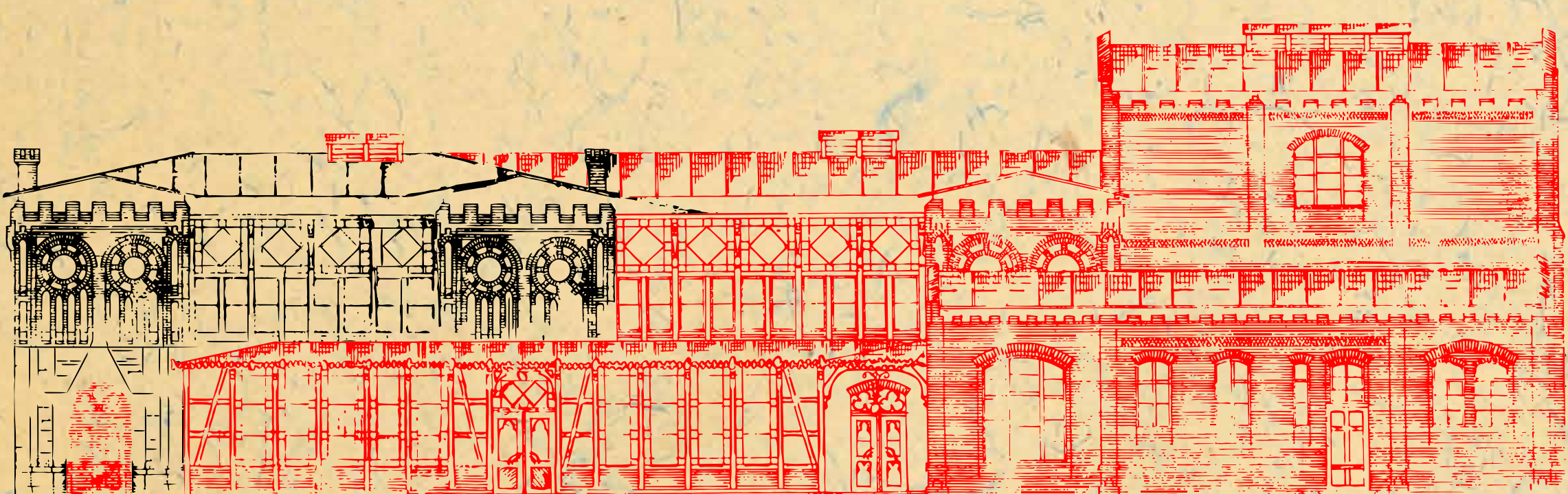
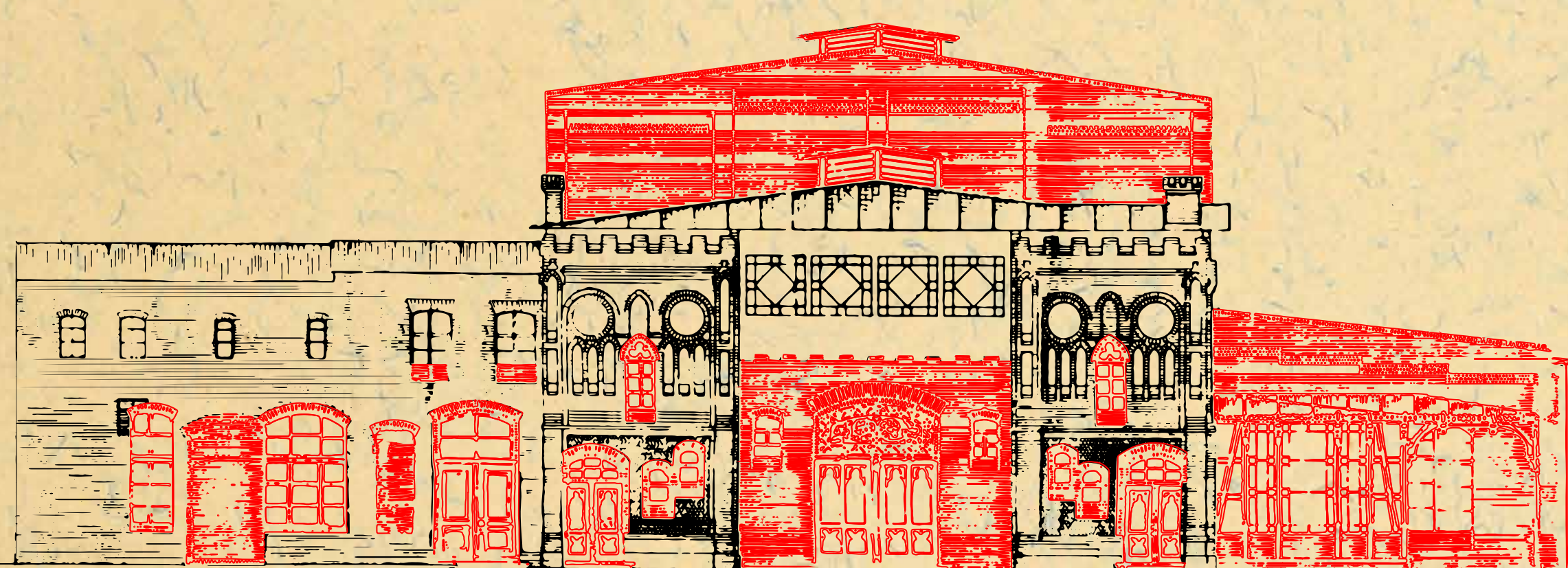

Plan sali widowiskowej, 1906, APL sygn. 2570

Słowiańska 30

(Kaiser-Wilhelmstrasse 27)

Na początku XX wieku właścicielem hotelu przy Kaiser-Wilhelmstraße 27 był Reinhold Foest (1872–1925). Oprócz dwóch kamienic usytuowanych w pierzei ulicy posiadał on również rozległą, nieregularną parcelę rozciągającą się między obecnymi ulicami Przemysłową, Skarbową i Krasińskiego. Na jej terenie znajdował się obszerny ogród oraz sala przeznaczona do organizacji bali, koncertów oraz przedstawień. W 1906 roku Hermann Müller sporządził projekt nowego budynku na zapleczu hotelu. Głównym pomieszczeniem projektowanego gmachu była sala widowiskowa na 504 miejsca, wyposażona w dużą scenę oraz garderoby dla artystów. Przy wschodniej elewacji gmachu usytuowano otwartą letnią salę, z której można było bezpośrednio przejść do ogrodu. Rozczłonkowana kompozycja elewacji nawiązywała do form architektury średniowiecznej. Zastosowano m.in. krenelaże, a część otworów okiennych zamknięto łukiem ostrym.

Widoki elewacji sali widowiskowej, 1906, APL sygn. 2570